

New Age utfordrer kirken

Aktuell litteratur

NOTTO R. THELLE

Douglas R. Groothuis, *Mot en ny tid? Kritisk søkelys på New Age*. Overs. Mari Finholt Engedal.

Oslo: Nye Luther/Credo 1988.

Arild Romarheim, *Kristus i Vannmannens tegn. Nyreligiøse oppfatninger av Jesus Kristus*.

Oslo: Credo 1988.

Jan Inge Sørbo, *Svar til ein sjaman. New Age, overmennesket - og ei kyrkje på flukt*.

Oslo: Det Norske Samlaget 1988.

Den største utfordring i møte med New Age er kanskje å formulere en troverdig kristen helhetsforståelse. Det skjer ikke ved å «sette sammen bitene i den kristne troen til et sammenhengende trossystem», slik det hevdes i forordet til Groothuis' for øvrig velskrevne og nyttige bok. Troens helhet settes ikke sammen av biter, som om vi la et puslespill eller konstruerte et teologisk byggverk av bruddstykker. Vi ville aldri få nok biter til å bygge en slik helhet. Helheten er der i selve utgangspunktet, og utfordringen til dagens kristne er først og fremst å lære å se, å gjenoppdage den troens sammenheng som for mange er smuldret opp i biter.

Holisme og helhetstenkning er et av de store slagordene i New Age og mye annen alternativ religiøsitet. Det er tydelig at denne søken mot helhet går i retning av en panteistisk enhetsfilosofi som lett utvisker grensene mellom mennesket og kosmos og det guddommelige. Det er en tragedie hvis motstanden mot *denne* form for helhets- og enhetstenkning gjør holisme til noe negativt for kristne. Da vil man lett stadfeste det inntrykk vi så altfor ofte og grundig har formidlet: at kristendommen dreier seg om en liten religiøs sektor av tilværelsen. Det er et faktum at mange tror at kristendommen innskrenker seg til sjelen, synden og nåden, frelsen og himmelen, eventuelt også helt spesielle saker og politiske mål,

møter og gudstjenester og åndelige opplevelser. Vi kan protestere og si at det er en forkrøplet kristendomsforståelse, – de nevnte elementene får mening bare i en større helhet. Men så lenge vi ikke med stor frimodighet kan tale om holisme og utforme vår tro som en helhetsforståelse som omfatter Gud, mennesket og hele kosmos i dets rike mangfold, har vi ikke så mye å fare med i møtet med mennesker som desperat leter etter den tapte sammenheng.

Denne oversikten tar for seg tre nylig publiserte bøker om kirkens møte med New Age. I motsetning til en del annen litteratur som blander korrekt orientering med feilinformasjon og overspente myter om New Age, er disse seriøse og dekker vesentlige behov.

Hovedtendenser i New Age

Douglas R. Groothuis' *Mot en ny tid? Kritisk søkelys på New Age* gir en systematisk fremstilling av hovedtendensene i New Age, og er faktisk ganske nyttig som en oppsummering av de kritiske spørsmål de fleste kristne vil komme med overfor New Age. Fremstillingen er langt mer nøktern enn den litt aggressive engelske tittelen *Unmasking New Age* antyder, og vinner i troverdighet ved sin rolige tone og saklige fremstilling. Tyngdepunktet ligger i første kapitells påvisning (og avvisning) av den panteistisk-monistisk pregede holisme som gjennomsyrer det meste av New Age, samlet i forfatterens stikkord: alt er ett, alt er Gud, menneskene er guder, bevissthetsendring, alle religioner er ett, kosmisk evolusjons-optimisme, og spørsmålet hvorvidt New Age som «nettverk» kan forstås som en «sammensvergelse». Det siste besvarer forfatteren negativt. De følgende kapitlene skisserer bakgrunnen for New Age, og tar opp til grundigere drøfting spesielle områder som holistisk helse, humanistisk psykologi, det nye vitenskapelige paradigme, politiske forventninger, og den nye spiritualitet som sikter mot en radikal bevissthetsforvandling av mennesket. Denne presentasjonen er velskrevet og lett tilgjengelig.

Likevel sitter man igjen med noen kritiske spørsmål. Det gjelder ikke minst tendensen til å skjære alt over en kam. Hovedinntrykket man sitter igjen med er at kirken må forkaste New Age som en helhet. Dermed avvises og fordømmes også mange av de positive utfordringene og alternativene New Age også står for, som uttrykk for en kristendomsfiendtlig holisme. Det gjelder mye av det økolo-

giske engasjement, feminismen, alternativ medisin, humanistisk psykologi og bevisstheten om menneskets skjulte ressurser (human potential), med tilhørende teknikker for selvutvikling og kreativitet, tanker om en ny verdensordning og alternative modeller for undervisning, politikk og samfunn. Man gnir seg i øynene og spør om ikke mye av dette nettopp er tegn på oppbrudd og håp, nyttige protester mot destruktive tendenser i samfunnet.

Det kan med rette hevdes at det oppbruddet som kommer til uttrykk i New Age er tolket inn i et helhetssyn som er fjernt fra kristentroen. Men er det ensbetydende med at alternativene må vrakes, eller at den tilvante vestlige helhetsforståelsen er mer forenlig med kristendommen? Det er vel f.eks. ingen tvil om at den alternative medisin reflekterer en kosmologi (en helhetsforståelse av mennesket og verden) som ikke springer ut av den kristne skapertro. Men hvis denne kritiske holdning ikke går sammen med en like kritisk vurdering av den stort sett materialistiske og mekanistiske kosmologi tradisjonell medisin står for, har man lært lite. Noe liknende kan sies om Groothuis' fremstilling av den humanistiske psykologi, som stort sett avvises med henvisning til menneskesynet. Det er avgjørende med et realistisk menneskesyn i møtet med New Age. Men i og med at Groothuis ensidig tolker tanken om menneskets skjulte ressurser (human potential) i retning av troen på menneskets guddommelige natur, mister han sansen for en god del av de innsikter og erfaringer som har hatt stor betydning både i terapeutisk arbeid og i manges arbeid med selvrealisering og rikere personlig utfoldelse. Det er interessant at dette har hatt stor betydning også i mange kristne miljøer, ikke bare i den ekstreme herlighetsteologien, men i den mer nøkterne karismatikk og i sjelesorgbevegelsen. Forholdet til den nye vitenskap er noe mer nyansert fremstilt. Faren for New Age-kritiske kristne er at de av frykt for religiøse implikasjoner av det nye paradigme foretrekker det gamle mekanistiske og materialistiske verdensbilde de er blitt vant til, og glemmer hvor truende og antikristelig det ble oppfattet og hvor begrenset det faktisk er. Akkurat på dette punkt åpner Groothuis for en mer skapende dialog, idet han karakteriserer New Age-kritikernes presentasjon av den bibelske skapertanke som misforstått, og nettopp i skapertanken åpner for en visjon av universets enhet og sammenheng (s. 101-103).

Det positive i Groothuis' fremstilling er ikke minst ønsket om å presentere et alternativ til holismen i New Age. Sammen med

avvisningen er der stadige ansatser til å skissere en alternativ holisme, en bibelsk helhet, et kristent helhetsperspektiv. Det pekes i riktig retning, men ender for ofte opp i nokså enkle løsninger med bibelsitater uten videre refleksjon. I avvisningen av den kosmiske evolusjons-optimismen i New Age velger forfatteren f.eks. to-tre bibelsteder for å påvise at kristne både kan være mer optimistiske og mer pessimistiske for fremtiden enn tilhengerne av New Age: «Historiens ende vil ikke være en enhetlig, planetarisk bevissthet, men når Jesus kommer tilbake for å skille sauene fra geitene for all evighet. For noen vil framtida bli mye bedre enn de noensinne kunne tenke seg, for andre, mye verre» (s. 29–30). Det kan kanskje hindre usikre kristne i å anfektes av New Age, men for mange vil de enkle svarene virke mot sin hensikt. De vil føle seg avspist og spørre om dette er alt kristne har å si. Deres anfektelse forsterkes med nye spørsmål og ny uro. På tross av disse forbehold er nok Groothuis' absolutt anbefalelsesverdig som en nyttig orientering om dominerende tendenser i New Age.

Den nyreligiøse Kristus

Arild Romarheims *Kristus i Vannmannens tegn* er ikke skrevet som en allmenn orientering om New Age, men er – som undertittelen antyder – en analyse av Kristusbildet i virvaret av nyreligiøse retninger i vår tid. Det er selvsagt uunngåelig at Romarheim dermed også sier mye om New Age og nyreligiøsiteten, både i detaljdiskusjonen og mer generelt.

Det er et mangfoldig bilde som avdekkes. Romarheim nærmer seg sitt materiale fra tre forskjellige sider. Først foretar han en systematisk presentasjon av typiske trekk i Jesus-bildene. Jesus fremstår som en «Kristus», altså et menneske med Kristus-bevissthet, som en essener, en pilegrim til Østen, en meditasjonsmester, en profet, en magiker og healer, en som hadde seksuelle forhold, og en ufullbyrdet frelser. Dernest leter han etter hvor de forskjellige bevegelsene søker sine kilder og legitimerer sin Kristusforståelse. Her nevnes særlig ordensmystikkens tale om skjult visdom, påståtte funn av ukjente manuskripter og kunnskap fra overnaturlige kilder og hinsidige ånder. Endelig følger en presentasjon av kristologien i enkelte bevegelser, systematisert etter deres bakgrunn: kristen, okkult, indisk og muslimsk bakgrunn.

Det er neppe tvil om at Romarheim, etter mange års utholdende

og energisk studium, er en av dem som vet mest om disse bevegelsene i Norge. I boken *Moderne religiøsitet* (Aschehoug 1977) ga han en av de første norske oversiktene over de nyreligiøse bevegelsene. Hans systematiske fremstilling av de nyreligiøse Jesusbildene i den siste boken røper også hans vide orientering. Den er informativ, en nyttig ressurs for alle som vil orientere seg i det rotete nyreligiøse landskap. De tre tilnæringsmåtene til stoffet gir mulighet til et variert perspektiv. På den annen side må det også sies at dette samtidig gjør fremstillingen litt pedantisk og repeterende. Men det er ingen tvil om at den er anvendelig både som bred orientering og som oppslagsbok for enkeltpunkter.

Hvorfor sitter jeg likevel igjen med en følelse av at noe burde ha vært annerledes? Det er ikke bare slike ytre ting som trykkfeil og litt rotete tekstbilde. Verre er den språklige slapphet som gjør at viktige begreper som «okkult» og «østlig» ikke får noen klare konturer. Det tales om «okkult» («gnostisk»), «okkult-østlig», «okkult-astrologisk», «okkult og østlig» etc. Det ser ut til at forfatteren med okkult først og fremst tenker på den skjulte understrøm av alternativ okkult tenkning og praksis som har sine røtter i europeiske og fororientalske tradisjoner. Men østlig religiøsitet kan også i stor utstrekning karakteriseres med stikkordet okkult. Ordet «okkult» brukes nå så mye at det trengs et grundig opprydningsarbeid. I en fremstilling med religionshistoriske pretensjoner kunne man vente at ord som «okkult» og «østlig» ble klarere presentert, og iallfall i utgangspunktet ble brukt som nøytrale betegnelser på viktige åndstradisjoner. Slik ordene brukes i Romarheims sammenheng, virker de såpass negativt ladet at de skaper den distanse han ser ut til å ønske i forhold til det han beskriver. Den ureflekterte kombinasjon av «okkult» og «østlig» signaliserer at disse bevegelsene er farlige, og dermed er de i utgangspunktet plassert, uskadeliggjort.

Dette har igjen sammenheng med en annen innvending, som foreløpig får formuleres som et spørsmål: Romarheim har usedvanlig mye *viten* om disse bevegelsene, men hvor nye *forståelse* har han for dem? Det er noe med karakteristikkene og systematiseringen og skjematismen som virker avstandsskapende. Det er lite i fremstillingen som røper hvorfor de appellerer til så mange. Er ønsket om å avvise de nyreligiøse Kristusbildene så sterkt at de ikke levnes noen sjanse? Man kan innvende at det er en legitim apologetisk oppgave å avvise disse som uakseptable, uholdbare og uredelige. Selvsagt er det viktig, og jeg vil vel selv være enig i de

fleste av Romarheims kritiske kommentarer til de forvrengte Jesusbildene som presenteres. Men likevel. Kanskje det er Romarheims pretensjoner om empati som skaper forventninger. «Empati» betyr innlevelse, og står for ønsket om å forstå andres følelser og forestillinger så langt som mulig på deres egne premisser. På tross av Romarheims lovprisning av empatien som holdning, savnes den i fremstillingen. Den ville ha gjort hans apologetikk mer troverdig også utenfor kristnes rekke.

New Age og overmennesket

Jan Inge Sørbøs *Svar til ein sjaman* skiller seg både i innhold og form fra de to overnevnte bøker. Tyngdepunktet ligger kanskje i det undertittelen beskriver som «ei kyrkje på flukt», men denne kirkekritiske tendens fungerer først og fremst som en positiv selvbesinnelse for å kunne tale troverdig om New Age. Bokens sikte er ikke å beskrive New Age i hele dens bredde, men å åpne perspektiver for forståelse, kritikk og samtale. Ved å holde sammen sine observasjoner om New Age og om kirkens rolle i samfunnet, unngår forfatteren den forenklede diskusjonen hvorvidt kirken er for eller mot New Age. Sosiologiske, historiske og idéhistoriske innfallsvinkler gir også viktige innsikter.

Boken springer ut av et møte med en norsk sjaman, et moderne menneske som bruker årtusen gamle riter for å få åndelig innsikt og makt. Sjamanen blir et symbol på en mangfoldig religiøsitet som har fått utfolde seg, blant annet fordi den nedarvede religion ble for trang. Sørbø befinner seg på kirkens innside, men ønsker å forstå kirken slik den ser ut for alle dem som ikke finner seg til rette. Hvorfor foretrekker de heller fjerne alternativer? Hvorfor reiser man til USA og betaler en halv eller en hel årslønn for å bli innviet i sjamanistiske ritual?

Omtrent halvparten av boken er et forsøk på å beskrive denne kirken. Sørbø karakteriserer forskjellige miljøet med innlevelse og en god del humor. De fleste vil nok kunne nikke gjenkjennende til forfatterens skisser, selv om han ikke er like nær alle miljøene og selv om en del virker litt karikert. Her møter vi en folkekirke uten folk. Pietisme, kulturradikalisme og arbeiderbevegelse samarbeider i ødeleggelsen av ritualene. Her er helsepresten, politikerpresten, entertaineren og byråkraten, og alle de fromme maktpersonene med Gud i lommen. Humor og ironi og beske karakteristikker

kombineres med en god porsjon kjærlighet, som også ofte er en ulykkelig kjærlighet.

Sørbø har ikke så mye å legge frem som et kirkelig alternativ. For ham, som for mange andre, lever den nye kirke først og fremst i anelser, lengsler og forventninger. Mye overlates til leserens fantasi, men noe kommer frem i de to kapitlene om «Kyrkja er eit hus» og «Den framande og nære». Budskapet er vel i all knapphet at fremtidens kirke må gjenoppdage det beste i sin fortid, sprengte de trange rammene og bli et stort hus med rom for alle slags mennesker, slik det så genialt ble skildret i filmen «Babettes gjestebud». Et annet uttrykk for den nye kirke antydes vel også ved henvisningen til Arnold Eidslots religiøse verden, hvor Gud ikke lenger befinner seg i en lukket kirke, men i det åpne univers hvor kirken skulle bekjenne sin tro: Gud er den intenst nærværende og samtidig den skjulte og fjerne. Denne samtidighet av guddommelig nærvær og transcendens er avgjørende også i møte med New Age.

En annen vesentlig side av Sørbøs beskrivelse av New Age er kanskje at han ikke bare trekker linjene til østlig religiøsitet og alternative tradisjoner i europeisk kultur, men ser den som en parallell til postmodernismen. Postmodernismen er den nokså kaotiske reaksjon på «det moderne», opprøret mot nedarbede autoriteter, mot den vestlige rasjonalitet, vitenskap og sannhet. I alternativene blir postmodernismen og New Age tilsynelatende ulike: den ene ytterliggående i sin skepsis, den andre sterkt troende i sin spiritualitet. «Men begge etablerer seg utanfor logikk og overprøving, begge appellerer på sin måte til ein 'vilje til makt'. New Age-tilhengarane gjer det ved at dei kopljar seg til den kosmiske energien, og blir 'fullkomne'. Ein blir då fullkomen også i makt, ein blir frisk frå sjukdom, og ein kan ha kontakt med avdøde. Ein ser seg i stand til å løysa store politiske kriser. Astrologar snakkar om teokratiet, bygd på kontakt med den kosmiske kraft. Postmodernistane utøver motmakt mot autoritære omgrep, insisterer på individets rett til å fylgja impulsar utan omsyn til etablert 'sanning'» (s. 31).

Denne tendensen til søken etter makt – religiøs eller ideologisk – er en av nøklene til Sørbøs sterke skepsis til New Age. Han er redd for overmennesket, undertrykkelsen, og umenneskeliggjørelsen. Postmodernismen er antiautoritær, men kritiseres samtidig for å bane veien for maktmennesket ved sin skepsis til alle verdier. Ved å

avskaffe etiske system og tradisjonelle dogmer, for deretter å gi enkeltmennesker teknikker til å oppøve sin åndelige makt, kan New Age føre på farlige veier, mener Sørbø. Kirken vil alltid bli stående ved at makten og æren tilhører Gud, mens New Age (som magien) ønsker å få kontroll over de guddommelige krefter (s. 32–33). Liksom kirken tidligere vernet seg mot en ensidig rasjonalisme, er det nå dens oppgave å verne seg mot en truende irrasjonalisme. For New Age har en merkelig tendens til å kombinere irrasjonalitet og rasjonalitet, vitenskap og okkultisme. Som postmodernismen skyr logikken, skyr New Age all religiøs dogmatikk. Og begge oppløser vanlige normer for tanken. «I møtet med dagens merkelege allianse av postmodernisme og New Age er det faktisk kristendommen som forsvarer den rasjonelle tanke», samtidig som både rasjonalitetens forsvarer og kirken reagerer mot det samme, «ei dyrking av det sterke individet, som set alle tankens krav til side» (s. 121–122).

I denne sammenhengen er det viktig å legge merke til at den såkalte fremgangsteologien tolkes som uttrykk for den samme tendens til søken etter overmenneskelig makt. Faren for den ekstreme karismatikk er at den Gud som lovsynges samtidig blir en makt man tar i bruk. Har man tro nok, må Gud gi oss det vi vil ha. «Ironisk nok er det disse sterkt karismatiske rørlene som er mest redde for New Age, og som trur at New Age-retninga er antikrist. Det går hand i hand. Men så er dei konkurrentar på den same marknaden,» kommenterer Sørbø (s. 88).

Sørbøs bok er for knapp til å gå i dybden, men hans fremstilling er langt mer perspektivrik og egner seg bedre til å sette i gang en skapende refleksjon enn de to ovennevnte bøkene. Disse har en tendens til å møte de nye alternativene med ferdige svar, mens Sørbø kombinerer kristen overbevisning og engasjement med en spørrende åpenhet og kritisk selvrefleksjon. Derfor virker både hans kritikk av New Age og hans tanker om troen i en ny tid mer troverdig.

Lest sammen gir de tre bøkene faktisk en ganske bra orientering om både New Age og nyreligiøse bevegelser og om kristne holdninger til disse.

Notto R. Thelle, f. 1941, cand. theol. 1965, dr. theol. 1983. Misjonsprest i Japan (Den Nordiske Østasiamisjon) 1969–1985. Professor i misjonsvitenskap og økumenikk ved Universitetets teologiske fakultet 1986.

New Age challenging the church: Relevant literature

A review article of three recent books in Norwegian dealing with Christian attitudes to New Age and alternative religions. According to the reviewer, it is of vital importance that the church does not, for fear of a pantheistic or monistic holism in New Age, abandon holism as a negative concept. It should rather rediscover the holistic vision in classical Christianity and reformulate this vision in the encounter with New Age.

*Til alle landets bibelgrupper/studie-
og samtalegrupper*

Har dere søkt om statsstøtte?

Søknadsskjema og nærmere opplysninger:

NORSK
KRISTELIG
STUDIERÅD

Olavsgaard Studiesenter
Hvamstubben 17
2013 Skjetten
Telefon (06) 84 48 01